

Tárgytematika / Course Description**Kulturális régióismeret I.****AKNB_BHTM090****Tárgyfelelős neve /****Teacher's name:** dr. Vehrer Adél**Félév / Semester:** 2019/201**Beszámolási forma /****Assesment:** Folyamatos számonkérés**Tárgy heti óraszám /****Teaching hours(week):** 0/2/0**Tárgy féléves óraszám /****Teaching hours(sem.):** 0/0/0**OKTATÁS CÉLJA / AIM OF THE COURSE**

A kurzus célja, hogy a hallgatók megismerjék a hazai épített és szellemi kulturális örökség, a hungarikumok, értéktárak alapfogalmait, a Kárpát-medence tájegységeit, kulturális értékeit, tájékozódjanak a magyarországi és határon túli magyar örökségről. Mindezek közösségszervezői munkában való hasznosíthatóságának elemzésére is sor kerül a félév során (pl. amatőr művészeti csoportok, népi iparművészek). A kurzus kiemelt célja, hogy a hallgatók lakóhelyéhez, szülőföldjéhez kötődő ismereteit bővítse, a helyi specialitásokat kiemelje.

TANTÁRGY TARTALMA / DESCRIPTION

- 1) A kulturális régióismeret alapfogalmai
- 2) Nép- és tájismeret történet
- 3) A kárpát-medence régiói, tájai és népcsoportjai
- 4) Teamek kialakítása, projektfeladat kiosztása
- 5) Kulturális különbségek és kapcsolatok a népi társadalomban
- 6) Táj jellemzők és a népi kultúra kapcsolata
- 7) Történeti és táji eltérések az öltözködésben
- 8) Ünnepek és hétköznapi táji eltérései
- 9) A hagyományok szerepe és eltérései a mai társadalomban
- 10) -14. A teamek projektbemutatói

SZÁMONKÉRÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI RENDSZERE / ASSESSMENT'S METHOD

Aláírás feltétele: projektfeladat teljesítése

Projektfeladat leírása:

A kiscsoportok önállóan dolgozzák fel egy-egy magyar tájegység kultúrájának sajátosságait:

- szigetközi (mondák, szokások, halászat)
- rábaközi (mondák és anekdoták, viselet)
- csallóközi (hiedelemvilág, mesék, gazdálkodás)
- matyók (viselet, népi társadalom)
- palócok (hiedelemvilág, viselet, építkezés, társadalom)

- göcsejiek (település, táplálkozás, szokások)
- órségiek (település, építkezés, táplálkozás, szokások)
- burgenlandiak (építkezés, népzene, mesék)
- sárköziek (viselet, társadalom)
- bakonyiak (pásztorokodás, betyármondák, fafaragások)
- kalotaszegiek (viselet, építkezés, gyermekfolklor)
- székelyek (építkezés, viselet, táplálkozás, viccek)
- csángók (hiedelemvilág, település, viselet, tánc)

A csoportokon belül az 1-1 fő a következő részfeladatokat kapja (attól függően lehet válogatni, melyikről mekkora mennyiségű anyag áll rendelkezésre):

1. FOLKLÓR

Népszokások: naptári ünnepek (jeles napok) és az átmenet rítusai (születéssel, házassággal, halállal és temetéssel kapcsolatos szokások).

Néphit és népi vallásosság.

Népköltészet: mese, monda, anekdota, szólások, közmondások, viccek stb.

Népzene és néptánc. Népi hangszerek.

2. ANYAGI KULTÚRA

Népművészet. Népviselet, hímzőkultúra, kézművesség.

Népi építkezés.

Településnéprajzi vonatkozások.

Életmód, napirend, táplálkozás.

Egy népcsoport kultúrájának komplex bemutatását célszerű csoporton belüli interakcióval megvalósítani. A szemléltető anyagot a kiscsoport közösen állítja össze és készíti elő. A hallgatók Interneten és a könyvtárban önálló kutatómunkát végeznek, és csoportonként bemutatják a projektfeladatot. Az értékelésben a sokszínű szemléltetésnek kiemelt szerepe van (fotók, videók, hangfelvételek, használati tárgyak, szöttek, receptek, saját készítésű interjúk stb.)

KÖTELEZŐ IRODALOM / OBLIGATORY MATERIAL

Kötelező irodalom:

- Edelenyi Adél: Népi kultúra. Néprajzi alapismeretek. 2009. Budapest. Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus-Mikszáth Kiadó Tudás-Kultúra-Társadalom Művelődési Könyvsorozat.

Ajánlott irodalom:

- Kósa László-Filep Antal: A magyar nép táji-történeti tagolódása. 1975. Budapest. Akadémiai Kiadó
- Andrásfalvy Bertalan: Néprajz történéseknek. 1990. Budapest. Tankönyvkiadó

- Magyar Néprajzi Lexikon I-V. kötetei, Bp. Akadémiai Kiadó
- Balassa Iván-Ortutay Gyula: Magyar néprajz. 1979. Budapest. Corvina Kiadó (A magyar etnográfiai csoportok, néprajzi tájak, szigetek, 27-44.o.)
- Malonyay Dezső: A magyar nép művészete (5 kötetben)
- Andrásfalvy Bertalan: Néprajzi alapismeretek. Néptáncosok Kiskönyvtára. é.n. Budapest.
- Tarján Gábor: Folklor, népművészet, népies művészet. Bevezetés a népművészeti jelenségek tanulmányozásába. 1991. Bp. Tankönyvkiadó

Népcsoportokra vonatkozó irodalom:

matyók

- Sárközi Zoltán-Sándor István (szerk.): Mezőkövesd város monográfiája. 1973. Mezőkövesd
- Herkely Károly: A mezőkövesdi matyó nép élete. 1939. Budapest
- Györffy István: Matyó népviselet. 1956. Budapest
- Várallyai Gyula: Matyó vasárnapok. h.n., é.n.

kunok

- Tálas István: Kiskunság. 1977. Budapest
- Bellon Tibor: Nagykunság. 1979. Budapest
- Nagy Czirok László: Pásztorélet a Kiskunságon. 1959. Budapest
- Györffy István: Alföldi népviselet. 1983. Budapest
- Szolnok megye népművészete. 1987. Budapest

jászok

- Szabó László: Jászság. 1982 . Budapest
- Fodor Ferenc: A Jászság életrajza. 1942. Budapest
- Szolnok megye népművészete. 1987. Budapest

Szigetköz

- Timaffy László: Szigetköz. 1980. Budapest
- Völgyi József: Szigetköz. 1937. Győr
- Barsi Ernő: Daloló Szigetköz. 1995. Győrzámoly
- Timaffy László: Táltosok, tudósok, boszorkányok. Kisalföldi népmondák. 1992. Győr

Rábaköz és Hanság

- Timaffy László: Rábaköz és a Hanság. 1991. Győr
- Balázs Livia: Rábaközi paraszt dekameron 1991. Csorna
- Rábaközi hímzőkönyv mintalapgyűjteménye. h.n., é.n.

Hajdúság

Balogh István: Hajdúság. 1969. Budapest

Balogh István: A cívisek világa. 1973. Budapest

Császár Edit: A hajdúság kialakulása és fejlődése. 1932. Debrecen

Szabó István: A hajdúság kialakulása. 1956. Debrecen

Rácz István: A hajdúk a XVII. században. 1969. Debrecen

Béres András-Módy György: A Hajdúság történetének és néprajzának irodalma. 1956. Debrecen

V. Szathmáry Ibolya-Varga Gyula: Szóttések Hajdú-Bihar megyében. h.n., é.n.

Rácz István: Parasztok, hajdúk, cívisek. 2002. Debrecen

Nyírség

Erdész Sándor: Nyírség. 1974. Budapest

Luby Margit: Népmondák Szabolcs-Szarmárból. Folklor és Etnográfia 21. 1985. Debrecen

palócok

Manga János: Palócföld. 1979. Budapest

Palócok I-IV. 1989. Eger

Tomori Viola: Hollókő. Egy palóc falu lélekrajza. 1992. Budapest

Malonyay Dezső: A magyar nép művészete. V. kötet. 1922. Budapest

Morvay Judit: Asszonyok a nagycsaládban

Tolnai Sárköz

Katona Imre: Sárköz. 1962. Budapest

Andrásfalvy Bertalan: A Sárköz népművészete. 1967. Budapest

Mády Zoltán (szerk.): Tanulmányok egy sárközi falu társadalmáról. 1942. Bp.

Malonyay Dezső: A magyar nép művészete IV. kötet 1912. Budapest

Andrásfalvy Bertalan-Németh Pálné: Sárközi hímzések régen és ma. 1983. Bp.

Göcsej és Hetés

Bíró Friderika: Göcsej. 1988. Budapest

Gönczi Ferenc: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. 1914. Kaposvár

Szentmihályi Imre: A göcseji nép eredethagyománya. 1958. Budapest

Tóth János: Göcsej népi építésze. 1965. Budapest

Malonyay Dezső: A magyar nép művészete. IV. kötet. 1912. Budapest

Őrség és Kemenesalja

Dömötör Sándor: Az Őrség. 1960. Budapest

Kardos László: Az Őrség népi táplálkozása. 1943. Budapest
Tóth János: Az Őrség népi építésze. 1971. Budapest
Bíró Friderika: Az Őrség ház- és lakáskultúrája. 1975. Budapest
Malonyay Dezső: A magyar nép művészete. IV. kötet. 1912. Budapest
Vas megye népművészete (tanulmánygyűjtemény)

Bakonyalja – Balaton-felvidék – Balatonmellék

Vajkai Aurél: Szentgál. Egy bakonyi falu néprajza. 1959. Budapest
Vajkai Aurél: Bakony. 1959. Budapest
Jankó János: A Balaton melléki lakosság néprajza. 1902. Budapest
Vajkai Aurél: Balatonmellék. 1964. Budapest
Nyék Sándor: Balatoni népdalok. 1982. Budapest
Malonyay Dezső: A magyar nép művészete. III. kötet. 1911. Budapest
Malonyay Dezső: A magyar nép művészete. IV. kötet. 1912. Budapest

Háromváros (Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd)

Novák László: A három város. 1986. Budapest
Novák László: Mezővárosi népművészet. 1982. Nagykőrös

Kalocsa

Pécsiné Ács Sarolta: Kalocsa népművészete
Lengyel Györgyi: Király Ilus (és a kalocsai népművészet mesterei)
Kardos Katalin: Kalocsai géphímzés
Bárth János: Korai kalocsai hímzések
Kalocsai kertek alatt. 180 magyar népdal
Lengyel Györgyi Kalocsai virágok

Tokaj-Hegyalja

Csorba Csaba: Várak a Hegyalján. 1980.
Dobos Ilona: Tarczal története a szóhagyományban. 1971. Budapest
Dobos Ilona: Bodrogkeresztúri mesék és mondák. 1988. Budapest

Kalotaszeg

Csete Balázs: Kalotaszegi fafaragások. 1990. Budapest
Várady Péter Pál: Erdély magyar templomai. 1991. Budapest
Vasas Samu: Népi jelvilág Kalotaszegen. 1994. Budapest
Vasas Samu: A kalotaszegi gyermek. 1993. Budapest

Nagy Olga: A Nap húga meg a pakulár. 1973. Kolozsvár

Vasas Samu: Népi gyógyászat. 1985. Bukarest

Faragó József: Kalotaszegi magyar népviselet. 1977. Bukarest

Malonyay Dezső: A magyar nép művészete 1999. Budapest

Ormánság

ifj. Kodolányi János: Ormánság. 1960. Budapest

Kiss Géza: Ormányság. 1937. Budapest

Kiss Z. Géza: Ormánysági változások. 1991. Budapest

Zentai János: Az Ormánság nyugati határa és belső tagolódása. JPM évkönyve 1971. Pécs

Zentai János: Adatok az Ormánság néprajzi határának megállapításához. JPM évkönyve 1966. Pécs

Csallóköz

Varga Imre: Szülőföldem, Csallóköz. 1989. Budapest

Koncsol László: Kacsa, Kacsa boszorkány vagy! 1992. Pozsony

Ipolyi Arnold: Csallóközi uti-képek. 1993. Pozsony

Marczell Béla: A Csallóköz hiedelemvilága

Ág Tibor: Az Aranykert muzsikája. 1999. Pozsony

Szomjas-Schiffert György: Hajnal vagyon, szép piros... 1999. Pozsony

Fehérváry Magda (szerk.): Gúta hagyományos gazdálkodása

Liszka József: A szlovákiai magyarság néprajza. 2002. Budapest

Székelyföld

Biró A. Zoltán: Hétköznapi humorvilág. 1997. Csíkszereda

Orbán Balázs: Orbán Balázs összes fényképe a Székelyföldről. 1993. Budapest

Gagyai József: Jelek égen és földön. 1998. Csíkszereda

Orbán Balázs: A Székelyföld. 1982. Budapest

Hankó Vilmos: Székelyföld. 1993. Budapest

Gazda Klára: A székely népviselet. 1998. Budapest

Kriza János: Székely népmesék. 1998. Budapest

Benedek Elek: Székelyföldi mondák és mesék. 1999. Budapest

Székely László: Csíki áhítat. 1997. Budapest

Gaali Zoltán: A székely ősvárak története, mondája és ... 1993. Budapest

Malonyay Dezső: A magyar nép művészete. 1999. Budapest

Barta Gábor: Erdély. 1989. Budapest

csángók

Tamás Menyhért: Cserefának füstje. 1991.

Antal Imre: Gyimesi krónika. 1992.

Horváth Dezső: Mivé lettél csángómagyar? 1999.

Kós Károly: Tájak, falvak, hagyományok. 1976.

Salamon Anikó: Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák. 1987.

Kóka Rozália: Egy asszon két vétkecskéje. 1989.

Burgenland

Barsi Ernő: Daloló Őrvidék

Barsi Ernő: Az alsóóri Lisztné Ferber Mária és dalkincse

Imre Samu: Felsőóri tájszólás

Juhász László: Burgenland

Verhóczki István (szerk.): Magyar tájak ételei

Kardos László: Az Őrség népi táplálkozása. 1943. Budapest

Tóth János: Az Őrség népi építésze. 1971. Budapest

Dr. Vehrer Adél

egyetemi docens